13. 7. 2009

ID: 57204

Překvapivé rozhodnutí odvolacího soudu

Překvapivým rozhodnutím odvolacího soudu se rozumí rozhodnutí, jež nebylo možno na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně předvídat, čímž byla účastníku řízení odňata možnost právně a skutkově argumentovat ve vztahu k otázce, která se s ohledem na právní názor odvolacího soudu jevila jako významná pro jeho rozhodnutí, a bylo mu tak znemožněno reálně a efektivně hájit před soudem svá práva.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 22 Cdo 3441/2006, ze dne 28.4.2009)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobkyň: a) L. V., a b) M. D., zastoupených advokátem, proti žalovaným 1) V. K., 2) J. K., a 3) D. K., zastoupeným advokátem, o určení vlastnictví, vedené u Okresního soudu v Hradci Králové pod sp. zn. 14 C 12/2002, o dovolání žalovaných proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. dubna 2006, č. j. 21 Co 585/2005-217, tak, že rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. dubna 2006, č. j. 21 Co 585/2005-217, se ruší a věc se vrací tomuto soudu k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud v Hradci Králové (dále jen „soud prvního stupně“) rozsudkem ze dne 22. srpna 2005, č. j. 14 C 12/2002-188, výrokem pod bodem I. zamítl žalobu, „kterou se žalobkyně a) a b) domáhaly určení, že MVDr. J. K., byl ke dni 31. 12. 1939 v rozsahu jedné ideální šestiny podílovým spoluvlastníkem pozemků nyní v označení původního pozemkového katastru parc. č. 189/1 a parc. č. 189/2 v katastrálním území V. u P., obec P.“. Výrokem pod bodem II. zamítl žalobu, „kterou se žalobkyně a) a b) domáhaly určení, že Z. K., byla ke dni 13. 1. 1982 v rozsahu jedné ideální šestiny podílovým spoluvlastníkem pozemků nyní v označení původního pozemkového katastru parc. č. 189/1 a parc. č. 189/2 v katastrálním území V. u P., obec P.“. Výroky pod body III., IV. a V. rozhodl o náhradě nákladů řízení.

Soud prvního stupně vyšel ze zjištění, že žalobkyně jsou podílovými spoluvlastnicemi, každá ideální jedné poloviny, domu č. p. 8 a č. p. 13 v katastrálním území V. u P. Žalovaní jsou v katastru nemovitostí zapsáni jako podíloví spoluvlastníci sporných pozemků na LV č. 450 – parcely původního pozemkového katastru (dále jen PK) parc. č. 189/1 a 189/2 v katastrálním území V. u P. V roce 1875 bylo do knihovní vložky č. 39 pro katastrální území V. vloženo vlastnické právo ke společné cestě č. kat. 189 (později v roce 1922 rozdělené na parcely č. k. 189/1 a 189/2) pro vlastníky selského dvora č. p. 5, chalupy č. p. 34 a selského dvora č. p. 8 ve V.

Dne 2. dubna 1901 bylo v knihovní vložce č. 39 podle dílčí smlouvy ze dne 7. prosince 1900 poznamenáno, že spoluvlastnický podíl vážící se k selskému dvoru č. p. 5 na cestě č. kat. 189 bude nadále jednou polovinou náležet každému dalšímu vlastníku selského dvora č. p. 5 a jednou polovinou každému dalšímu vlastníku role č. kat. 126/2 ve V. Smlouvou svatební a odstupní ze dne 4. února 1937 manželé J. a B. K. odstoupili své dceři B. K. a jejímu ženichovi J. K. (právním předchůdcům žalovaných) každému jednu polovinu nemovitostí, mimo jiné selského dvora č. p. 5 a cesty č. kat. 189/1 a 189/2 zapsaných v knihovní vložce č. 39 a role č. kat. 126/2. V roce 1937 na základě návrhu účastníků této smlouvy a s odkazem na dílčí smlouvu ze dne 7. prosince 1900, na notářský snímek ze dne 4. února 1937 a na oddací list ze dne 15. února 1937 soud povolil mimo jiné zápis vkladu vlastnického práva ke sporným pozemkům do knihovní vložky č. 39 pro J. a B. K.,

každému k jedné polovici. Bývalí spoluvlastníci selského dvora č. p. 8 V. a A. K., prarodiče žalobkyně a), trhovou smlouvou ze dne 15. ledna 1933 prodali mimo jiné selský dvůr č. p. 8 ve V. s pozemky č. kat. 5/1, 5/2, 17, 128b a 18 „i s právem spoluvlastnickým k tělesům zapsaným ve vložkách č. 30 a 39 pozemkové knihy kat. území V.“ svému synovi a snaše, MVDr. J. a Z. K. [rodičům žalobkyně a) a prarodičům žalobkyně b)]. V knihovní vložce č. 39 nebyl zápis změny na základě této smlouvy učiněn. Smlouva postrádá výslovné prohlášení o svolení k provedení vkladu vlastnického práva ke sporným pozemkům zapsaným v knihovní vložce č. 39 do pozemkové knihy. Soud prvního stupně zkoumal, zda se hranice pozemku č. kat. 189 z roku 1875 shodují s hranicemi pozemků parcel PK č. 189/1 a 189/2 a dospěl k závěru, že žalobkyně neprokázaly, že se hranice shodují. Jejich právním předchůdcům MVDr. J. a Z. K. nenáleželo spoluvlastnické právo k předmětným pozemkům, neboť 15. ledna 1933 nedošlo k uzavření perfektní trhové smlouvy (§ 1053 a násl. obecného zákoníku občanského z roku 1811 – dále jen „o. z. o.“), proto také nedošlo k zápisu vlastnického práva do příslušné pozemkové knihy, a v důsledku toho ani k převodu spoluvlastnického práva ke sporným pozemkům. Podle obecného občanského zákoníku přecházelo vlastnictví k nemovitostem až vkladem vlastnického práva do příslušné veřejné knihy (§ 431). Sporné pozemky byly samostatnými knihovními tělesy, nejednalo se o příslušenství jiné věci, proto byl zápis v pozemkové knize pro jejich nabytí nezbytný.

V dané věci žádaly žalobkyně určení vlastnického práva MVDr. J. K. ke dni 31. prosince 1939, tedy k datu jeho úmrtí. Soud prvního stupně uzavřel, že jmenovaný zemřel ještě před účinností občanského zákoníku č. 141/1950 Sb., nemohl se z výše uvedených důvodů stát vlastníkem předmětných pozemků. Jeho manželka Z. K. zemřela v roce … a v jejím případě přicházel v úvahu postup podle zákona č. 141/1950 Sb. za předpokladu, že byla uzavřena platná trhová smlouva. Tak tomu však nebylo, smlouva nevyhovovala § 433 o. z. o., neboť neobsahovala přesné označení nemovitostí zapsaných v knihovní vložce č. 39 pro k. ú. V., a neobsahovala ani přivolení smluvních stran ke vkladu spoluvlastnického práva ke sporným pozemkům do knihovní vložky č. 39. Soud prvního stupně proto dospěl k závěru, že nedošlo k platnému převodu spoluvlastnictví ani na Z. K. Vzhledem k výše uvedenému považoval za nadbytečné posuzování námitek promlčení a vydržení vznesených žalovanými.

Krajský soud v Hradci Králové jako soud odvolací (dále jen „odvolací soud“) k odvolání žalobkyň rozsudkem ze dne 24. dubna 2006, č. j. 21 Co 585/2005-217, rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že určil, „že MVDr. J. K., byl ke dni 31. 12. 1939 v rozsahu jedné ideální šestiny podílovým spoluvlastníkem pozemků nyní v označení původního pozemkového katastru parc. č. 189/1 a parc. č. 189/2 v katastrálním území V. u P., obec P.“, a dále určil, „že Z. K., byla ke dni 13. 1. 1982 v rozsahu jedné ideální šestiny podílovým spoluvlastníkem pozemků nyní v označení původního pozemkového katastru parc. č. 189/1 a parc. č. 189/2 v katastrálním území V. u P., obec P.“. Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů.

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, pouze se neztotožnil s jeho zjištěním, že hranice parcely č. kat. 189 z roku 1875 se neshodují s hranicemi parcel PK č. 189/1 a 189/2, neboť k takovému závěru nelze dojít pouze na základě svědecké výpovědi, jak učinil soud prvního stupně, aniž by byl vypracován geometrický plán. Odvolací soud považoval zjišťování hranic pozemků pro tento spor za nadbytečné z toho důvodu, že nejde o spor o hranice pozemků. Vycházel z výpisu z vložky č. 39 pozemkové knihy pro katastrální území V., kde byla původní parcela č. kat. 189 podle ohlašovacího listu a plánku v roce 1922 rozdělena na parcely č. kat. 189/1 a 189/2. Sporný pozemek považoval za dostatečně identifikovaný parcelními čísly, pod kterými je veden v katastru nemovitostí, geometrickým a polohovým určením a zobrazením v katastrální mapě. Odvolací soud nepřisvědčil závěrům soudu prvního stupně, že trhová smlouva ze dne 15. ledna 1933, pokud jde o pozemky č. kat. 189/1 a 189/2, nevyhovuje § 433 o. z. o. a je v této části neplatná. Vyšel ze zápisu učiněného dne 21. června 1875 pod č. 7116 v knihovní vložce č. 39 pro katastrální území V. a dovodil, že úmyslem vlastníků tam uvedených nemovitostí, a to selského dvora č. p. 5, chalupy č. p.

34 a selského dvora č. p. 8, bylo určit cestu č. kat. 189 jako vedlejší věc sloužící k trvalému užívání věci hlavní, kterou byly uvedené nemovitosti, přičemž cesta byla ve spoluvlastnictví vlastníků těchto nemovitostí. Cesta tedy měla povahu příslušenství věci hlavní (§ 294 o. z. o.). Následně trhovou smlouvou ze dne 15. ledna 1933 došlo současně s prodejem věci hlavní, t. j. selského dvora č. p. 8 s dalšími tam vyjmenovanými nemovitostmi, i k převodu příslušenství věci hlavní – spoluvlastnického podílu na pozemcích zapsaných v knihovní vložce č. 39 pro katastrální území V., t. j. pozemků č. kat. 189/1 a 189/2, na kupující MVDr. J. K. a Z. K. (§ 1061 ve spojení s § 1047 o. z. o.).

K zápisu spoluvlastnického práva k předmětným pozemkům na J. a B. K., každému k jedné polovině do knihovní vložky č. 39, došlo v roce 1937 na základě dílčí smlouvy ze dne 12. prosince 1900, číslo dokladu 524/1901, na základě spisu notářského ze dne 4. února 1937 (t. j. smlouvy svatební a odstupní ze dne 4. února 1937) a podle oddacího listu ze dne 15. února 1937. Odvolací soud vzal za prokázané z výše uvedené dílčí smlouvy a rovněž ze smlouvy trhové ze dne 12. prosince 1900, že vůlí účastníků těchto smluv bylo rozdělit či převádět pouze spoluvlastnický podíl na pozemku č. kat. 189 a nikoliv celé vlastnictví. Uzavřel, že smlouva svatební a odstupní ze dne 4. února 1937, kterou manželé J. a B. K. převedli mimo jiné pozemky č. kat. 189/1 a 189/2 na svého zetě a dceru, manžele J. a B. K., je v této části neplatná, protože převádějící nebyli vlastníky těchto celých nemovitostí, ale pouze spoluvlastníky podílu na nich.

Odvolací soud dále na základě podrobného odůvodnění zaujal názor, že J. a B. K., právní předchůdci žalovaných, uvedené pozemky knihovně nevydrželi, resp. že nedošlo k promlčení práva právních předchůdců žalobkyň MVDr. J. a Z. K. na výmaz vlastnického práva k předmětným pozemkům, zapsaným na polovici J. a B. K. Žalobě proto vyhověl, neboť žalobkyně prokázaly, že jejich právní předchůdci byli spoluvlastníky každý ideální jedné šestiny předmětných pozemků, které nemohli pozbýt na základě smlouvy svatební a odstupní ze dne 4. února 1937, jež byla v části týkající se sporných pozemků neplatná.

Proti rozsudku odvolacího soudu podali žalovaní dovolání, jehož přípustnost opřeli o § 237 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“) s uplatněním dovolacích důvodů uvedených v § 241a odst. 2 písm. b) a v § 241a odst. 3 OSŘ. Napadenému rozhodnutí vytýkají, že spočívá na nesprávném právním posouzení věci a částečně vychází ze skutkových zjištění, která nemají oporu v provedeném dokazování. Namítají, že skutkový závěr odvolacího soudu, že původní pozemek č. kat. 189 z roku 1875 je totožný s parcelami PK č. 189/1 a 189/2 není podložen skutkovými zjištěními, neboť žalobkyně nepředložily důkaz o tom, že nynější dva pozemky jsou polohově a i výměrami totožné s původním pozemkem. Ve vložce č. 39 pozemkové knihy jsou zápisy, které jsou v protikladu se zápisem o rozdělení, tak jak je interpretován soudem a žalobkyněmi. Listinami, na základě kterých byl proveden zápis o rozdělení původní parcely, t. j. ohlašovacím listem č. 6 a plánkem, nebyl proveden důkaz a nejsou součástí spisu. Dále napadají závěr, že pozemky č. kat. 189/1 a 189/2 byly příslušenstvím věci hlavní, t. j. selského dvora č. p. 5, chalupy č. p. 34 a selského dvora č. p. 8, ve smyslu § 294 o. z. o., když v řízení nebylo prokázáno, že takto byly určeny vlastníky věci hlavní nebo svou povahou. Společnou cestu zapsanou v samostatné knihovní vložce nelze ve smyslu výše uvedeného ustanovení považovat za příslušenství. Není-li správný závěr o tom, že předmětná cesta je příslušenstvím, je nesprávné i právní hodnocení trhové smlouvy ze dne 15. ledna 1933, že vyhovovala tehdy platným předpisům. Tomu odporuje i skutečnost, že na základě této smlouvy nebyl proveden ohledně sporných pozemků vklad vlastnického práva do pozemkové knihy, bez něhož k nabytí tohoto práva nemohlo dojít, a dále to, že se MVDr. J. a Z. K. nepokusili tuto závadu podle tehdejších právních předpisů odstranit. Odvolací soud nesprávně posoudil i námitku promlčení a knihovního vydržení vznesenou žalovanými. Navrhují, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Žalobkyně se k dovolání nevyjádřily.

Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání bylo podáno v zákonné lhůtě k tomu oprávněnými osobami a je přípustné podle § 237 odst. 1 písm. b) OSŘ dospěl k závěru, že je důvodné.

Podle § 242 odst. 3 OSŘ rozhodnutí odvolacího soudu lze přezkoumat jen z důvodů uplatněných v dovolání. Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3, jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, i když nebyly v dovolání uplatněny.

Řízení před odvolacím soudem je postiženo vadami, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Soud prvního stupně učinil závěr, že v řízení nebylo prokázáno, že hranice pozemku č. kat. 189 z roku 1875 se shodují s hranicemi pozemků parc. č. 189/1 a 189/2. Odvolací soud se naproti tomu s uvedeným skutkovým závěrem neztotožnil, když podle jeho názoru k němu nelze dospět na základě svědecké výpovědi svědka L. K. a jediným způsobilým důkazem pro porovnání hranic pozemků by byl geometrický plán. Vycházel z výpisu z vložky č. 39 pozemkové knihy pro katastrální obec V. bez pochybností o tom, že cesta č. kat. 189 byla podle ohlašovacího listu č. 6 z roku 1922 a plánku rozdělena na cesty č. kat. 189/1 a 189/2.

Podle § 213 odst. 1, 2 OSŘ odvolací soud není vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil soud prvního stupně. Odvolací soud může zopakovat dokazování, na základě kterého soud prvního stupně zjistil skutkový stav věci; dosud provedené důkazy zopakuje vždy, má-li za to, že je z nich možné dospět k jinému skutkovému zjištění, než které učinil soud prvního stupně.

Z uvedeného ustanovení vyplývá, že je povinností odvolacího soudu zopakovat důkazy provedené v řízení před soudem prvního stupně, má-li za to, že je z nich možné dospět k jinému skutkovému zjištění, než které učinil soud prvního stupně.

Z protokolu o jednání před odvolacím soudem ze dne 19. dubna 2006 se podává, že odvolací soud žádné dokazování neprováděl a ani neopakoval důkazy provedené v řízení před soudem prvního stupně; nebyl proto oprávněn odchýlit se od skutkových zjištění soudu prvního stupně v otázce vzniku pozemku č. kat. 189/1 a 189/2 rozdělením z pozemku č. kat. 189 ohlašovacím listem č. 6 z roku 1922. Dovolací soud nemohl také přehlédnout, že žalovaní v podání ze dne 10. října 2004 uváděli konkrétní okolnosti, jimiž zpochybňovali skutečnost, že k rozdělení cesty č. kat. 189 na cesty č. kat. 189/1 a 189/2 došlo na základě ohlašovacího listu č. 6 z roku 1922. S těmito skutečnostmi se odvolací soud žádným způsobem nevypořádal a potud je jeho rozhodnutí v rozporu s § 157 odst. 2 OSŘ nepřezkoumatelné pro nedostatek odůvodnění. Tím je dán dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. a) OSŘ.

Důvodné je dovolání žalovaných i v části, v níž vytýkají odvolacímu soudu závěr, že pozemek č. kat. 189 má povahu příslušenství selského dvora č. p. 5, chalupy č. p. 34 a selského dvora č. p. 8 ve smyslu § 294 o. z. o.

Podle § 294 o. z. o. příslušenstvím se rozumí to, co bývá s věcí trvale spojeno. Sem patří nejen přírůstek věci, pokud není od ní oddělen; nýbrž i vedlejší věci, bez nichž hlavní věci nelze užívati, nebo o kterých zákon nebo vlastník určil, aby se jich trvale k hlavní věci užívalo.

Dobová literatura vycházela z pojetí, že nemovité věci nemohly tvořit příslušenství nemovitosti, neboť knihovní zákon znal jen samostatná knihovní tělesa a jejich součásti (Mayr, R. : Soustava občanského práva. Brno, 1929, kniha první, str. 124), a dovolací soud neshledal důvod se od těchto závěrů odchýlit.

Podle § 293 o. z. o. věci, které bez porušení jejich podstaty s jednoho místa na druhé lze přenášeti,

jsou movité, jinak jsou nemovité. Věci, které o sobě jsou movité, pokládají se v právním smyslu za nemovité, tvoří-li na základě zákona nebo vlastníkova určení příslušenství nemovité věci.

Podle § 431 o. z. o. ku převodu vlastnictví nemovitých věcí musí býti nabývací jednání zapsáno do veřejných knih k tomu určených. Toto zapsání nazývá se vklad (intabulace).

Věci, které ke svému převodu vyžadovaly vklad do veřejných knih, nemohly být převedeny pouze jako pouhé příslušenství jiné nemovitosti, ale musely být převedeny jako samostatné knihovní těleso; opačný výklad by znamenal popření intabulační zásady. Připouštěl-li pak komentář k obecnému zákoníku občanskému výjimečnou možnost případů, kdy by nemovitost byla příslušenstvím nemovitosti jiné (Sedláček, F. – Rouček, J.: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha, 1935, V. Linhart, díl II, str. 32), z příkladů tam uvedených je zjevné, že dopadaly na typově zcela jiné situace než vztah hospodářských stavení jakožto nemovitostí na straně jedné a pozemku - cesty jakožto nemovitosti na straně druhé. Uvedené výjimky se netýkaly pozemků. Pozemek č. kat. 189 tak nemohl být příslušenstvím jiné nemovité věci. Rozhodnutí odvolacího soudu tak spočívá na nesprávném právním posouzení věci a dovolací důvod podle § 241 odst. 2 písm. b) OSŘ byl uplatněn právem.

Řízení před odvolacím soudem je postiženo ještě další vadou, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Odvolací soud řešil otázku tzv. knihovního vydržení, resp. promlčení práva právních předchůdců žalobkyň na „výmaz vkladu vlastnického práva“ zapsaného J. a B. K.

Soud prvního stupně s ohledem na jím zaujatý právní závěr se těmito otázkami nezabýval, jak výslovně uvedl v odůvodnění svého rozsudku, neboť nemohly mít vliv na jeho zamítavé rozhodnutí. Odvolací soud naproti tomu tyto otázky věcně posuzoval na základě listinných důkazních prostředků, které jsou součástí spisu, a dospěl k závěrům vyjádřeným v odůvodnění svého rozsudku. Tímto postupem však zatížil řízení vydáním tzv. překvapivého rozhodnutí.

Dovolací soud vychází při vymezení překvapivého rozhodnutí z pojetí zastávaného judikaturou Ústavního soudu České republiky, která jej spatřuje v tom, že odvolací soud vydal rozhodnutí, jež nebylo možno na základě skutkového stavu zjištěného soudem prvního stupně předvídat, čímž byla účastníku řízení odňata možnost právně a skutkově argumentovat ve vztahu k otázce, která se s ohledem na právní názor odvolacího soudu jevila jako významná pro jeho rozhodnutí, a bylo mu tak znemožněno reálně a efektivně hájit před soudem svá práva (k tomu srovnej např. nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. září 2004, sp. zn. I. ÚS 220/04, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, C. H. Beck, 2004, sešit 34, pod pořadovým č. 129; nález Ústavního soudu České republiky ze dne 12. října 2005, sp. zn. II. ÚS 322/03, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, C. H. Beck, 2005, sešit 39, pod pořadovým č. 198 nebo nález Ústavního soudu České republiky ze dne 28. března 2006, sp. zn. I. ÚS 503/05, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, C. H. Beck, 2006, sešit 40, pod pořadovým č. 73).

Odvolací soud se zabýval posouzením právní otázky, kterou soud prvního stupně nepovažoval vzhledem k zaujatému právnímu názoru za rozhodnou (jak výslovně vyjádřil v odůvodnění svého rozsudku), zatímco pro rozhodnutí odvolacího soudu byla právně významná. Jestliže pak odvolací soud účastníkům řízení žádným způsobem nezprostředkoval svůj právní náhled na věc, v němž bylo posouzení této otázky podstatné, v průběhu odvolacího jednání neopakoval ani nedoplňoval dokazování ke skutečnostem rozhodným k těmto právním otázkám a účastníkům řízení nedal možnost právně reagovat na právní názor odvolacího soudu, zatížil řízení vadou projevující se vydáním překvapivého rozhodnutí.

Dovolací soud proto napadený rozsudek odvolacího soudu podle ustanovení § 243b odst. 2, 3 věta první OSŘ zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení, v němž je odvolací soud vázán

vysloveným právním názorem dovolacího soudu ve smyslu § 243d odst. 1 věta první OSŘ.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Odpovědnost za újmu
- Odměna advokáta
- Obydlí
- Územní plán
- Základní vzdělávání (exkluzivně pro předplatitele)
- Žalobní argumentace (exkluzivně pro předplatitele)
- Zastavení exekuce
- Majetková podstata (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody (exkluzivně pro předplatitele)
- Náhrada škody zaměstnancem
- Náklady řízení (exkluzivně pro předplatitele)